

міжнародною ідеєю. Цьому сприяли різноманітні фактори: розпад Радянського союзу і, як наслідок, посилення джихадистських угруповань в Афганістані; війна в Перській затоці і агресія саддамовського Іраку проти Кувейту в 1991 році; провал перемир'я між арабськими країнами і Ізраїлем, підтримка Ізраїлю зі сторони Заходу, що призвело до поширення радикальних рухів в Палестині і Європі; а також нова революція в сфері засобів комунікації та технологій, що дозволила швидше поширювати ідеї політичного ісламу.

Список використаних джерел:

1. Геллнер Э. Нации и национализм / пер. с англ.; ред. и послесл. И. И. Крупника. – Москва : Прогресс, 1991. – 794 с.
2. Dawisha A. Arab nationalism in the twentieth century. – Princeton University Press, 2016. – 360 p.
3. Fawaz A. G. Making the Arab World. – Princeton University Press, 2018. – 483 p.
4. Lahouari A. Radical arab nationalism and political islam. – Georgetown University Press, 2017. – 275 p.
5. Tawfic E. F. Pan-Arabism and Arab Nationalism. – Westview Press, 1987. – 208 p.

Кушнір О.Р.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА 2004 РОКУ ТА ЇЇ ВТІЛЕННЯ

Розпочинаючи з 2003 року, правляча політична еліта ініціювала конституційні зміни, суть яких полягала в обмеженні повноважень глави держави та передачі Верховній Раді права на формування складу уряду України [1]. 5 березня 2003 року у телезверненні Президент України Леонід Кучма несподівано оголосив про намір провести політичну реформу [2]. Її зміст кардинально відрзнялася від ініціативи трьохрічної давнини. Кучма наголосив на необхідності внесення змін до Конституції та переходу від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської республіки. Реформа мала змінити розподіл повноважень

між главою держави та законодавчим органом. Йшлося також про перехід до двопалатного парламенту, який би складався з Державних Зборів та Палати Регіонів, та скорочення кількості депутатів з 450 до 300. При цьому нижня палата парламенту фактично не мала важелів стримування президентської влади. Президент мав отримати право розпускати парламент у разі, якщо протягом зазначеного Конституцією терміну не буде сформована парламентська більшість. Відповідний законопроект був зареєстрований під № 3207 [3].

Опозиційні сили на чолі з Віктором Ющенком та Юлією Тимошенко послідовно виступали проти конституційної реформи. Низку положень, зокрема щодо переходу до двопалатного парламенту, не сприймала і частина лояльних до президента депутатів [4]. Водночас ініціаторам політичної реформи вдалося досягти компромісу в питанні змін до Конституції з Комуністичною та Соціалістичною партіями, що відкривало можливості для голосування за проєкт політичної реформи у Верховній Раді. Проте 26 серпня 2003 року законопроект № 3207 був відкликаний Президентом [5, с. 22-25].

На зміну йому був підготовлений новий законопроект, внесений до Верховної Ради України 4 вересня 2003 року під номером № 4105. Він передбачав, зокрема, встановлення 5-річного терміну повноважень парламенту, запровадження імперативного мандату для депутатів, обов'язкове створення коаліції в парламенті у термін до одного місяця. За поданням президента законодавчий орган мав призначати прем'єр-міністра, міністра закордонних справ, міністра оборони та голову Служби безпеки України. За поданням прем'єр-міністра парламент мав призначати склад Кабінету Міністрів України, голів Антимонопольного комітету, Державного комітету телебачення та радіомовлення та Фонду державного майна. Формування міністерств мало перейти до повноважень Кабінету Міністрів України, а Конституційного Суду України – до повноважень Верховної Ради України. Вибори президента мали відбутися у 2004 році, проте на термін до 2006 року, а наступні вибори – на повний термін. Законопроект № 4105 отримав попереднє схвалення Верховної Ради України, позитивний висновок Конституційного Суду України 16 березня 2004 року, проте остаточне голосування 8 грудня 2004 року за президентський законопроект органом законодавчої влади України завершилося безрезультатно. За проєкт проголосували 294 депутати, чого було недостатньо для досягнення конституційної більшості. Варто відзначити, що зміни до

Конституції України вже тоді стали використовуватись як інструмент політичної боротьби [6].

Внаслідок суперечливого рішення Конституційного Суду України від 30 грудня 2003 року, Л. Кучма отримав право втретє висуватись на президентських виборах 2004 року [7]. Однак невдовзі він вирішив не балотуватися на третій президентський термін й на виборах підтримав кандидатуру тогочасного Прем'єр-міністра В. Януковича.

Результати другого туру президентських виборів, коли екзит-поли продемонстрували явну перемогу опозиційного кандидата в президенти В.А. Ющенко, а українська влада оголосила переможцем виборчих перегонів провладного кандидата В.Ф. Януковича, спричинили масові протести громадян проти фальсифікації виборів та на підтримку В. Ющенко. Вони увійшли до історії як Помаранчева революція. Обласні ради Центральної і Західної України визнали Президентом України В. Ющенко, водночас представники деяких місцевих рад південного сходу країни підтримали В. Януковича та почали закликати до створення автономії. Хвиля громадського обурення засвідчила неприйняття нацією такого кричущого обману зі сторони влади. Врешті, влада була змушена піти на певні поступки [8].

8 грудня 2004 р. Верховна Рада України прийняла закон про внесення змін до Конституції України під № 2222. Внесений до парламенту законопроект № 4180 був суттєво відмінним від законопроекту № 4105, який уже був проголосований у Верховній Раді України раніше, але не отримав потрібної конституційної більшості голосів. Таким чином, остання версія законопроекту про зміни до Конституції суттєво відрізнялася від проекту, який був предметом розгляду Венеціанської комісії у грудні 2003 року. Внесення змін до Закону України «Про вибори Президента України» дозволило провести 3-й тур президентських виборів, який завершився перемогою опозиційного кандидата В. Ющенко.

Згідно із внесеними до Конституції у 2004 році змінами, Україна переходила до парламентсько-президентської форми правління. Формування уряду мало здійснюватись коаліцією депутатських фракцій, відбулось подовження терміну повноважень Верховної Ради до 5-ти років [10]. Проте у президента залишилися потужні можливості для блокування діяльності парламенту й уряду, з якою він не погоджувався: вето на рішення Верховної Ради України, якщо за нього голосувало менше 301-го обранця, право зупиняти акти Кабінету Міністрів України. Запроваджена конституційною реформою форма правління могла бути

ефективною за умови підтримки президента з боку парламенту та уряду [11]. Натомість поява суперечностей між гілками влади різко знижувала ефективність усієї системи (що згодом і сталося). Згідно з прикінцевими та перехідними положеннями закону, він мав набути чинності з 1 вересня 2005 року у тому випадку, якби на той момент були ухвалені зміни до Конституції стосовно реформи місцевого самоврядування (законопроект 3207-1). Позаяк до 1 січня 2006 року ці зміни не були ухвалені, то згідно з прикінцевими та перехідними положеннями зміни до Конституції набули зміни самостійно з 1 січня 2006 року.

7 вересня 2005 року Конституційний Суд України визнав законопроект таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України. 22 грудня Верховна Рада України попередньо ухвалила його уточнений текст, після чого він отримав реєстраційний номер № 3207-1112 і був знову направлений до Конституційного Суду України. Варто зазначити, що В. Ющенко, перебуваючи на посаді президента, так і не став оскаржувати конституційну реформу 8 грудня 2004 р. у Конституційному Суді України, посилаючись на дотримання домовленостей, укладених під час Помаранчевої революції [12].

Національна комісія зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права 27 грудня 2005 року оприлюднила Висновок щодо дотримання конституційної процедури під час внесення змін до Конституції України шляхом ухвалення Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV та щодо відповідності його положень загальним засадам Конституції України 1996 року і європейським стандартам», у якому зосереджувалася увага на проблемних аспектах проведення конституційної реформи в Україні. В ухваленому рішенні Комісія наголошувала на наявності підстав для визнання закону про внесення змін до Конституції України 8 грудня неконституційним.

Таким чином, конституційний процес в черговий раз став заручником у боротьбі за владу.

Список використаних джерел:

1. Сопілко І. М. Конституційний процес в Україні: історія і сучасність / І. М. Сопілко // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2011. – № 3. – С. 72-75.
2. Шкабко С. Участь Леоніда Кучми у конституційному процесі (1994–2004): історичний аспект / С. Шкабко // Часопис української історії. – 2015. – Вип. 31. – С. 24-29.

3. Овод А. Конституційна реформа в Україні: аналіз, періодизація, перспективи // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://andriyovod.blogspot.com/2015/10/blog-post_13.html
4. Азаренко Т. Бікамеризм як проблема в конституційному процесі [Текст] / Т. Азаренко // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 3. – С. 11-17.
5. Добродумов П. Про реформу політичної системи України // Право України. – 2003. – № 5. – С. 22-25.
6. Цветков В. В. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи. – К.: Оріяни, 2005. – 364 с.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 53 і 47 народних депутатів України про офіційне тлумачення положення частини третьої статті 103 Конституції України (справа щодо строків перебування на посту Президента України) від 25.12.2003 № 1-46/2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v022p710-03>
8. Касьянов Г. Україна 1991-2007: нариси новітньої історії. – К.: Наш час, 2007. – 432 с.
9. Мандзій Л. Консенсус еліт як умова конституцієтворення в Україні / Л. Мандзій // Humanitarian vision. – 2015. – Vol. 1, Num. 1. – С. 21-26.
10. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 08.12.2004 // Відомості Верховної Ради України, 2005, № 2, ст. 44.
11. Петришин О. В. Удосконалення форми правління в Україні (на матеріалах конституційного процесу) / О. В. Петришин, В. Є. Протасова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. Вип. 6. – X. : Право, 2003. – С. 27-39.
12. Слюсаренко А., Томенко М. Історія української Конституції. – К., 1997.

Кушнір О.Р.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Безпрецедентна політична криза, приводом до якої став зрив підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у листопаді 2013 року, показала, що система стримувань та противаг, передбачена положеннями Конституції, виявилася неефективною. На фоні гострої